

Overdenking Bileam

Lieve mensen!

We hebben geluisterd naar een verhaal over Bileam, die op zijn ezelin op weg gaat naar koning Balak. Ik vind het een prachtig verhaal. Jammer dat we niet de tijd hebben om het hele verhaal voor te lezen.

Het is een tekst die niet vaak besproken wordt.

Balak denkt slim te zijn: hij roept de hulp in van de beroemde waarzegger Bileam, die een heel eind verder naar het Noorden woont, aan de bron van de Eufraat. [Terzijde: op een deels ingestorte muur in wat nu Jordanië is, is bij een opgraving een tekst gevonden over Bileam, die dateert van rond 800 voor Christus. Hij was dus beroemd]. Bileam weet niet goed raad met het verzoek: moet hij wel gaan (en een mooie beloning incasseren) of niet gaan? Hij heeft geruchten gehoord over de Israëlieten, het volk dat door de woestijn trekt, op weg naar het Beloofde Land. Een volk dat zingt (lied 310):

*Eén is de Heer, de God der goden
wie buigt voor beelden wordt misleid
Ga op de weg van zijn geboden –
er is geen God die zo bevrijdt.*

Drie keer krijgt Bileam bezoek van gezanten van de koning van Moab. Bij de derde keer zegt God 's nachts tegen Bileam dat hij mag gaan. *'Maar je mag alleen doen wat ik je opdraag,'* krijgt hij te horen.

De volgende morgen gaat Bileam, op zijn ezelin, met twee knechten, op weg met de gezanten uit Moab.

En dan wordt God woedend. De Ene wil helemaal niet dat Bileam op weg gaat om 'zijn' volk, de Israëlieten te vervloeken, wat de wens is van koning Balak. Dat kan helemaal niet: God heeft immers het volk Israël gezegend.

Ik heb mij afgevraagd waarom God nu toch woedend wordt op Bileam. Hij had toch toegestemd dat Bileam op weg zou gaan? *'Maar je mag alleen doen wat ik je opdraag.'* God denkt misschien: die Bileam is ook maar een mens. Hij kan zomaar zwichten voor de rijke beloning van de koning der Moabieten en dan zal Bileam alsnog een vloek zeggen.

En dan krijgen we drie keer de engel die de waarzegger Bileam op zijn ezelin wil tegenhouden. Bileam ziet niks. Maar de ezelin ziet de engel wel, die heeft wel dit hogere bewustzijn, en probeert weg te lopen. De heilige Franciscus had het over 'Broeder ezeltje' als hij zijn lijf bedoelde. Het lijf protesteert, maar Bileam negeert dit. Het doet mij denken aan een vriend die overspannen raakte. Hij was wat je noemt een workaholic, hij bleef maar bezig met presteren. Er is altijd wat te doen, vond hij, het werk is nooit klaar. Hij verwaarloosde zijn vrouw en twee kinderen, wat ook weer spanningen gaf. De vriend kreeg hoofdpijn, ook al 's ochtends bij het opstaan. Steeds meer signalen gaf zijn lichaam af, maar hij wou niet inzien dat hij verkeerd bezig was. Tot hij op een slechte dag, op de stoep bij een kruispunt, hij niet meer wist hoe je de straat moet oversteken. Hij begon te huilen. 'Overspannen,' zei de dokter was. 'Burn-out, rust houden'. Mijn vriend is maanden uit de running geweest. Hij moest zich heroriënteren op het leven, radicale verandering was nodig. En daarna een altijd sluimerende angst dat hij weer in dat gat kon vallen.

Er zijn veel mensen die de signalen niet willen zien, die blind zijn, die hun intuïtie negeren. Het lichaam verstaat de boodschap, maar het hoofd wil er (nog) niet aan. De 18^e-eeuwse filosoof en vrijdenker Voltaire zegt: *'Niemand is zo blind als degene die niet wil zien.'*

We hebben we het nu over de algemeen menselijke kant van 'blind zijn' gehad, van de signalen niet willen zien. Maar er is ook een theologische kant. Per slot staat dit verhaal in de Bijbel. Het Bijbelboek Numeri is geschreven in de tijd dat het volk Israël, althans de elite van de Judeeërs was gedeporteerd. We hebben het dan over de Babylonische Ballingschap, in de 6^e eeuw voor Christus. De bedoeling van deze teksten was om het verdrukte en wanhopige volk, weggevoerd uit hun woonplaatsen in Judea, van hun tempel die verwoest was, weer hoop te geven, perspectief te bieden. Het begrip 'blind' komt vaker voor en betekent dan dat het volk niet ziet wie God is, niet ziet dat God redt, uit de Ballingschap bijvoorbeeld. Het boek Numeri wil de lezers/luisteraars ervan doordringen hoe belangrijk het is het HEILIGE te eerbiedigen en zich te hoeden voor onreinheid. 'Heilig' heeft hier de betekenis van 'toegewijd'. Alleen dan kan God te midden van zijn volk wonen.

In dit verhaal is Bileam 'blind': hij beseft niet dat er maar één God is, de God die redt. Niet zo verwonderlijk want Bileam hoort helemaal niet bij het volk Israël. Maar hij heeft er wel van gehoord. En hij krijgt er mee te maken!

Wij kunnen ons afvragen wie in onze tijd de Bileams zijn. Ik had het al over de vriend die overspannen raakte. Maar zijn we soms zelf ook een Bileam?

Verderop in het verhaal, dreigt de ezelin te bezwijken onder de slagen van de boze Bileam. We zongen (lied 310)

*'Dood nooit wie zich niet kan verweren
Wie drift bemint wordt ziende blind'.*

Dan laat God de ezelin spreken. In de Naardense Bijbel staat het zo mooi: *"De Ene opent de mond van de ezelin". "Ben ik niet de ezelin waarop u al uw hele leven rijdt? Heb ik mij soms ooit eerder zo gedragen?"* Het dier heeft het over trouw en loyaliteit, verantwoordelijkheid. Belangrijke waarden, daar kan Bileam een puntje aan zuigen.

"Toen opende de Heer Bileam de ogen," staat er. Dan pas ziet hij de engel met het getrokken zwaard. Nou ziet Bileam!

De engel laat tenslotte Bileam, de waarzegger gaan, op weg naar koning Balak. *"Ga maar met die mannen mee. Maar je mag alleen zeggen wat ik je opdraag."* En dan gaat Bileam verder; hij weet niet wat hij zal zeggen, straks bij Balak, noch wat hij moet doen. Hier is sprake van vertrouwen, dat God hem zal leiden. En ik kan ook al verklappen dat Bileam later de opdracht van koning Balak finaal tegengesteld uitvoert: in plaats van het volk Israël te vervloeken, zegent hij het volk.

'Vertrouwen' - Dat is een mooi woord om over te stappen op het verhaal van de blinde Bar Timeüs en Jezus. Jezus die op weg is naar Jeruzalem. Herinner je dat Jezus daar, de volgende dag, op een ezel de stad zal binnenrijden!

Vlak buiten Jericho staat daar de zoon van Timeüs te schreeuwen, tot grote irritatie van de schare mensen *"En velen hebben hem bestraft."* Maar Jezus is niet geïrriteerd, hij zegt: *"roept hem!"*

Dan lezen we over Bar Timeüs: *"Hij werpt zijn kled af, springt op zijn voeten en komt naar Jezus toe"*. De mantel wordt afgegooid; daarmee wordt de blinde een nieuw mens. Denk ook aan de Intocht in Jeruzalem, de volgende dag. De mensen langs de weg gooien hun klederen (en takken) op straat: zij willen nieuwe mensen worden!

"Wat wil je dat ik voor jou zal doen?" vraagt Jezus. *"De blinde zegt tot hem: rabboeni, dat ik kan kijken!"*. - *"En meteen kan hij kijken, en hij is hem gevolgd op de weg."*

Bar Timeüs vraagt niet dat *hij weer kan zien*, zoals in de Nieuwe Bijbel Vertaling staat; hij vraagt: *“dat ik kan kijken”*. Dat is wel wat anders! Kijken is een bewuste handeling; het is iets wat je wilt. En de zoon van Timeüs wil kijken!

We zongen in lied 534:

*Hij die de blinden weer liet zien
hun ogen kleur liet ondervinden
is zelf het licht dat ruimte geeft
ons levenslicht de zoon van God.*

We hebben het gehad over zien en kijken. Over bewustzijn, de signalen herkennen, daarvoor openstaan.

Bileam staat voor de derde keer, met koning Balak aan zijn zijde, op de berg. Beneden in het dal zien ze het volk Israël, dat dolgraag verder wil trekken door het land Moab, om eindelijk eens aan te komen in het Beloofde Land, na bijna 40 jaar door de woestijn te hebben getrokken.

Bileam spreekt wat God hem ingeeft, tot grote woede van Balak. En dat doet Bileam ook weer drie keer!

Ik heb nagedacht over de opdracht van God aan Bileam: *“Je mag alleen doen wat ik je opdraag.”* Hierin zit een notie van vrijheid. Immers, Bileam zou ook andere dingen kunnen doen, bijvoorbeeld dat wat koning Balak wil (waarmee hij rijkelijk beloond zou worden). Nu snap ik ook dat God woedend werd toen Bileam op weg ging. Het is namelijk helemaal niet zeker of Bileam de woorden van God zal spreken. Bileam is geen marionet en God is geen poppenspeler. God dwingt niet!

Bileam is een mens. De mens heeft vrijheid en draagt verantwoordelijkheid. Dat zien we al bij de eerste mens, Adam en Eva.

Daarom wil ik jullie de slottoespraak van Bileam niet onthouden, als aanloop naar de zegen die Bileam gaat uitspreken over het volk Israël, in plaats van de vervloeking die koning Balak wenst.

We lezen in Numeri 24: 2-4:

“Toen Bileam zijn ogen opsloeg en Israël zag, gelegerd volgens zijn stammen, kwam de Geest van God over hem.

³*Hij hief zijn spreuk aan en zei:*

*Bileam, de zoon van Beor, spreekt,
de man van wie de ogen geopend zijn, spreekt,*

⁴*hij die de woorden van God hoort, spreekt;*

*die het visioen van de Almachtige ziet,
terwijl hij neervalt met ontsloten ogen.”*

Amen